

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ ЧЕРЕЗ НАВЧАННЯ В ГРУПАХ

Крістіна Черкашина

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

У статті розглянуто важливість групової діяльності як ефективного інструменту формування соціальних навичок у дітей початкової школи. Закцентовано увагу на тому, що соціальні навички, такі як комунікація, співпраця, здатність до вирішення конфліктів і розвиток емоційного інтелекту, є основою успішної адаптації дітей до навчального процесу та їх подальшої інтеграції в соціум. Групова діяльність в умовах початкової школи дозволяє не тільки забезпечити ефективне засвоєння навчального матеріалу, але й сприяє розвитку важливих особистісних якостей, таких як відповідальність, самостійність, толерантність та взаємоповага.

Досліджено різні форми групової роботи, зокрема проєктну діяльність, рольові ігри, навчальні дискусії та інтерактивні вправи, які сприяють активній взаємодії учнів, вчать працювати в команді, шукати компроміси, підтримувати одне одного у досягненні спільної мети. Важливу роль у цьому процесі відіграє вчитель, який має бути не тільки організатором навчального процесу, але й фасилітатором, котрий допомагає дітям вирішувати конфлікти, сприяє розвитку емоційного інтелекту та стимулює учнів до взаємодії і співпраці.

Особливу увагу приділено формуванню вчителями сприятливого психологічного клімату, створенню умов для відкритої і чесної комунікації серед учнів, а також розвитку індивідуальних здібностей дітей через групову діяльність.

У статті окреслено напрямки для подальших досліджень у цій галузі, зокрема важливість застосування новітніх технологій у процесі групової діяльності, а також роль педагогічного консультування та психолого-педагогічної підтримки у розвитку соціальних навичок учнів.

Ключові слова:

групова діяльність; соціальні навички; початкова школа; комунікація; співпраця; педагогічні методи.

Resume:

Cherkashyna Kristina. Formation of social skills in primary school children through group learning.

The article examines the importance of group activities as an effective tool for the development of social skills in primary school children. It emphasizes that social skills, such as communication, collaboration, conflict resolution, and the development of emotional intelligence, form the foundation for children's successful adaptation to the learning process and their subsequent integration into society. Group activities in primary school not only ensure the effective assimilation of educational material but also contribute to the development of essential personal qualities, such as responsibility, independence, tolerance, and mutual respect.

Various forms of group work are explored, including project activities, role-playing, educational discussions, and interactive exercises, which promote active student interaction, teach teamwork, help students find compromises, and encourage mutual support in achieving a common goal. The teacher plays a key role in this process, acting not only as an organizer of the learning process but also as a facilitator who helps children resolve conflicts, fosters emotional intelligence, and stimulates student interaction and cooperation.

Particular attention is given to the role of teachers in creating a favorable psychological climate, establishing conditions for open and honest communication among students, and developing individual abilities through group activities.

The article outlines directions for further research in this field, including the importance of integrating modern technologies into group activities, as well as the role of pedagogical counseling and psychological-pedagogical support in the development of students' social skills. Group activities are an important tool not only for the formation of academic knowledge but also for the harmonious development of social skills, which contribute to successful socialization and prepare children for adult life in modern society.

Key words:

group activities; social skills; primary school; communication; collaboration; teaching methods.

Постановка проблеми. В умовах сучасної освіти однією з головних проблем є розвиток соціальних навичок у дітей початкової школи. Від уміння ефективно взаємодіяти з однолітками, розуміти і враховувати чужу точку зору, до вміння працювати в команді, залежать подальші успіхи дитини в навчальному процесі та її соціальна адаптація в суспільстві. Незважаючи на важливість цих навичок, у багатьох школах процес їхнього формування часто обмежується індивідуальними завданнями та недостатньою увагою до колективної роботи. Підхід, орієнтований на групову діяльність, вимагає від учителів нових методів і підходів, які не лише забезпечують обмін знаннями, але й сприяють розвитку соціальних компетенцій, таких як комунікація, співпраця, здатність до вирішення конфліктів і прийняття рішень спільно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування соціальних навичок у дітей є важливим аспектом розвитку особистості та її адаптації до суспільства. Сучасний освітній

процес вимагає особливої уваги до розвитку таких навичок, оскільки успішна соціалізація дітей залежить не лише від знань, а й від уміння працювати в команді, спілкуватися з однолітками, розв'язувати конфлікти і взаємодіяти з різними людьми. В умовах початкової школи цей процес є надзвичайно важливим, оскільки саме на цьому етапі закладаються основи соціальної поведінки та комунікативних здібностей. Зростаюча популярність групових форм навчання як інструменту розвитку соціальних навичок у дітей викликає потребу в аналізі останніх досліджень і публікацій, які освітлюють ефективність цих методів.

Одним із основних напрямів досліджень є аналіз переваг групової діяльності для розвитку соціальних навичок у дітей. У наукових роботах С. Ковальової (2021) підкреслюється важливість групового навчання, яке активно стимулює розвиток комунікаційних навичок, вміння працювати в команді та здатності до вирішення

конфліктів. Вона зазначає, що групова діяльність дозволяє учням не лише виконувати навчальні завдання разом, але й адаптуватися до соціальних норм, оскільки в процесі роботи в групі діти мають змогу відчувати відповідальність за успіх колективу, взаємодіяти з однолітками, обмінюватися думками та приймати спільні рішення. Тому в умовах початкової школи групова діяльність є одним із найбільш ефективних інструментів формування соціальних навичок.

Важливим аспектом у розвитку соціальних навичок через групову роботу є емоційний розвиток дітей. Як зазначає І. Бондаренко (2022), групова діяльність впливає не тільки на когнітивний розвиток, але й на емоційний стан учнів, адже в умовах колективної роботи діти вчаться взаємодіяти, розуміти почуття інших, враховувати емоційні реакції своїх однокласників. Вона підкреслює, що під час групових завдань діти мають можливість не тільки висловлювати свої емоції, але й розпізнавати емоційний стан інших учасників, що сприяє розвитку емпатії – ключового елементу соціальної компетентності. Такі дослідження показують, що групова діяльність допомагає не лише розвивати вербальні навички спілкування, але й емоційну чутливість, яка є важливою для здорових міжособистісних відносин.

Дослідження М. Вдовиченко (2023) акцентують увагу на конкретних методах групової діяльності, які сприяють розвитку соціальних навичок у дітей. Зокрема, серед таких методів виокремлюються: проектна діяльність, рольові ігри, дискусії та дебати. М. Вдовиченко зазначає, що проектна робота, в якій діти працюють у групах над спільними завданнями, сприяє розвитку таких якостей, як відповідальність, лідерство, взаємодопомога. Важливим аспектом проектної діяльності є те, що вона вимагає від дітей не тільки академічних знань, але й умінь організувати свою роботу, делегувати завдання та взаємодіяти з іншими.

Міжнародний досвід також підтверджує ефективність групової роботи в розвитку соціальних навичок у дітей. Дослідження, проведені R. Johnson та D. Johnson (2019) в університеті Міннесоти, показують, що кооперативне навчання сприяє підвищенню рівня соціальних навичок у школярів, зокрема вміння працювати в команді, ділитися ідеями, приймати різні точки зору та вирішувати конфлікти мирним шляхом. За їхніми даними, групова робота допомагає знизити рівень агресії серед учнів, покращити їхні стосунки і сприяє більш ефективному навчанню, оскільки учні мають можливість допомагати один одному і обговорювати матеріал.

Всі дослідження підкреслюють, що групова робота є надзвичайно ефективним методом розвитку соціальних навичок у дітей початкової школи. Вона дозволяє не лише досягати навчальних цілей, але й активно сприяє розвитку комунікації, співпраці, емоційної чутливості та здатності до вирішення конфліктів. Вчитель, як фасилітатор групової діяльності, має важливу роль у створенні умов для успішної взаємодії.

Формулювання цілей статті. Основною метою цієї статті є дослідження ролі групового навчання у формуванні соціальних навичок у дітей початкової ланки. У статті буде розглянуто, яким чином групова діяльність може сприяти розвитку важливих соціальних компетенцій, таких як комунікація, співпраця, емпатія та вміння вирішувати конфлікти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування соціальних навичок у дітей початкової школи є важливою складовою їхнього загального розвитку. Здатність ефективно взаємодіяти з іншими людьми, працювати в команді, розуміти та висловлювати емоції, вирішувати конфлікти – все це є важливими навичками, які діти набувають через соціальний досвід, зокрема завдяки навчальним формам, які передбачають групову діяльність.

Соціальні навички визначаються як уміння взаємодіяти з іншими людьми в різних соціальних ситуаціях, розуміти і враховувати емоційний стан інших, а також дотримуватися норм соціальної поведінки. Це вміння є основою для успішної адаптації дитини до соціуму, розвитку позитивних стосунків з однолітками та дорослими.

Одним із основних шляхів розвитку соціальних навичок є групова діяльність, яка дозволяє дітям взаємодіяти один з одним, обговорювати ідеї, вирішувати спільні завдання і проходити через соціальні ситуації, що сприяють формуванню таких якостей:

- комунікація: здатність чітко і зрозуміло виражати свої думки, слухати та розуміти інших, встановлювати контакти з однолітками;
- співпраця: вміння працювати разом для досягнення спільної мети, ділитися ідеями, делегувати завдання та координувати свої дії;
- емпатія: здатність розуміти почуття інших людей, співпереживати їхнім емоціям і вчинкам, що є важливим компонентом здорових міжособистісних відносин;
- рішення конфліктів: здатність мирно вирішувати непорозуміння і конфлікти, знаходити компроміс у ситуаціях, коли виникають різні думки та підходи до розв'язання проблеми.

Групова діяльність дозволяє дітям відчувати себе частиною колективу, де кожен має певну роль і обов'язки, що сприяє розвитку навичок колективної роботи, лідерства і підтримки один одного.

У початковій школі використовуються різноманітні форми групової діяльності, які сприяють розвитку соціальних навичок. Кожна з цих форм має свою специфіку і можливості для виховання таких якостей, як комунікація, співпраця та емпатія. Найпоширеніші методи групової роботи, що використовуються для цього є:

- проектна діяльність: цей метод передбачає виконання завдань, у яких учні працюють у групах, виконуючи спільний проект. Зазвичай, діти отримують певне завдання, яке вимагає пошуку ідей, збору інформації, обговорення та презентації результатів. Важливим елементом проектної роботи є розподіл ролей серед учасників, що дозволяє кожному члену групи зробити свій внесок у кінцевий результат. У процесі виконання проектів учні вчаться взаємодіяти, ділитися ідеями, слухати один одного, а також долати труднощі, що виникають у процесі спільної роботи.

- рольові ігри – форма навчальної діяльності, що дозволяє дітям входити в різні соціальні ролі, випробовувати себе в різних життєвих ситуаціях. Під час рольових ігор діти вчаться реагувати на емоції інших, приймати різні точки зору, а також застосовувати різні стратегії для вирішення соціальних ситуацій, таких як конфлікти або різні соціальні взаємодії. Це допомагає їм краще розуміти соціальні норми і правила поведінки, які важливі для здорових відносин у суспільстві.

- дискусії та дебати: вони є важливими для розвитку навичок аргументації та здатності висловлювати свої думки. У таких вправах діти повинні спільно працювати, обговорюючи важливі питання, слухаючи аргументи інших, приймаючи різні точки зору та аргументуючи свою. Ці методи сприяють розвитку навичок критичного мислення, вміння дискутувати без агресії та шанувати думки інших.

- ігри на кооперацію: вони базуються на принципах командної роботи, коли група дітей повинна разом працювати, щоб досягти спільної мети. Ігри можуть бути різноманітними: від естафет до спеціальних завдань, що потребують координації дій та взаємної підтримки. Ігри на кооперацію сприяють розвитку командного духу, допомагають дітям усвідомити важливість допомоги одне одному і колективної праці.

Важливим аспектом групової роботи є психологічний вплив на розвиток соціальних навичок у дітей. Психологія взаємодії в групах акцентує увагу на розвитку не лише когнітивних, а й емоційних аспектів поведінки таких як:

- розвиток емоційної чутливості: у процесі групової діяльності діти вчаться розуміти емоційний стан інших, реагувати на їхні почуття, а також адекватно виражати свої власні емоції. Це є важливою частиною емоційного розвитку, адже вміння розпізнавати емоції інших людей, а також реагувати на них виявляє чутливість і допомагає уникати соціальних конфліктів.

- рішення конфліктів: в групах діти можуть зіткнутися з різними точками зору, що може призводити до конфліктних ситуацій. Однак групова діяльність також надає можливості для навчання вирішенню цих конфліктів мирним шляхом. Вони вчаться обговорювати різницю в поглядах, шукати компроміси та дотримуватись правил поведінки в ситуаціях непорозуміння. Це важлива складова соціалізації, яка допомагає дітям ефективно взаємодіяти не лише в школі, а й у житті.

Організація групової діяльності в класі – це не лише завдання для дітей, але й велика відповідальність для вчителя. Педагог має бути не лише джерелом знань, а й фасилітатором групового процесу. Його роль полягає в тому, щоб створити умови для ефективної роботи в групах, контролювати взаємодію учнів, допомагати їм долати труднощі, а також підтримувати атмосферу співпраці та взаємоповаги. Вчитель повинен вміти:

- організувати групи таким чином, щоб вони мали змогу працювати ефективно, враховуючи індивідуальні особливості дітей.
- мотивувати учнів до активної участі в груповій діяльності, забезпечуючи рівні можливості для всіх учасників.
- вирішувати конфлікти, що можуть виникати під час групової роботи, навчати дітей мирно вирішувати суперечки.
- надавати зворотний зв'язок щодо успіхів і труднощів учнів, а також допомагати вдосконалювати соціальні навички, що сприятиме загальному розвитку дитини.

Хоча групова діяльність є ефективним інструментом для розвитку соціальних навичок, її впровадження в навчальний процес має свої труднощі. Однією з основних проблем є недостатня підготовка вчителів до організації та управління груповою роботою, що може призводити до неефективного використання цього методу. Іншою проблемою є індивідуальні відмінності серед дітей, зокрема різні рівні соціальної тривожності або низька самооцінка деяких учнів, що можуть ускладнювати їхню участь у групових заняттях. В таких випадках важливою є підтримка з боку вчителя і створення комфортного середовища для кожного учня.

Дослідження, яке стосується використання групової діяльності для формування соціальних навичок у дітей початкової школи, має важливе практичне значення як для педагогів, так і для організації навчального процесу в цілому. Визначення конкретних методів і підходів до організації групового навчання допомагає створити умови, за яких кожна дитина може розвивати свої соціальні здібності та покращувати взаємодію в колективі.

На основі результатів дослідження можна рекомендувати педагогам впроваджувати в шкільні програми нові методи і практики, які б активно залучали учнів до групових завдань. Це можуть бути не лише традиційні методи навчання, але й нові, інноваційні форми, що використовують технології для підтримки співпраці (онлайн-платформи для спільної роботи, створення відео або презентацій групами тощо).

Впровадження таких методів до навчального процесу дозволить значно підвищити якість не тільки академічних знань, але й соціальних навичок учнів, що є важливою складовою їхнього загального розвитку. Тому цілеспрямоване залучення групових методів навчання в освітній процес є необхідним для підготовки дітей до життя в сучасному світі.

Груповою діяльністю є ефективним інструментом для формування соціальних навичок у дітей початкової школи, оскільки дозволяє учням не тільки набувати знання з академічних предметів, а й розвивати важливі соціальні навички, такі як комунікація, співпраця, вирішення конфліктів, емпатія та здатність до взаємопідтримки. Цей підхід сприяє формуванню позитивного психологічного клімату в класі, розвитку довіри між учнями і покращенню емоційного благополуччя дітей, що є важливими складовими їхнього соціального розвитку.

Використання різноманітних форм групової діяльності, таких як проєктна робота, рольові ігри, дискусії та ігри на кооперацію, дозволяє дітям працювати разом над досягненням спільної мети, одночасно сприяючи розвитку їхніх соціальних і когнітивних навичок. Важливо, щоб групова діяльність була організована з урахуванням індивідуальних особливостей дітей, зокрема їхніх соціальних і психологічних потреб. Цей підхід дозволяє учням реалізовувати себе в різних ролях, що позитивно впливає на їхню самооцінку та впевненість у своїх силах.

Груповою робота також сприяє розвитку інклюзивного навчання, адже дає можливість дітям з різними особливими освітніми потребами інтегруватися в навчальний процес, взаємодіяти з однолітками, навчатися толерантності та поважати різноманіття. Інклюзивність групової

діяльності дозволяє створити атмосферу, в якій кожен учень відчуває свою важливість та належність до колективу, що сприяє зниженню рівня соціальної ізоляції та тривожності.

Роль вчителя в організації групової діяльності є надзвичайно важливою. Педагог має стати фасилітатором, який не лише організовує навчальний процес, а й створює підтримуюче середовище, допомагаючи дітям взаємодіяти, розв'язувати конфлікти та досягати спільних цілей. Для цього вчителі повинні володіти методами ефективного управління груповою діяльністю та бути готовими до вирішення різноманітних соціальних ситуацій, що виникають під час колективної роботи.

Груповою діяльністю також сприяє розвитку самостійності та відповідальності у дітей. У процесі виконання завдань учні вчаться планувати свою діяльність, організовувати роботу, брати на себе відповідальність за виконання частини завдання, що є важливим для формування їхніх особистісних якостей. Цей досвід не лише допомагає їм покращувати навички організації роботи, але й сприяє розвитку внутрішньої мотивації до навчання.

Висновки. У результаті дослідження також були виявлені певні виклики, пов'язані з впровадженням групової діяльності в навчальний процес, серед яких – недостатня підготовленість вчителів до організації таких занять та необхідність більш індивідуалізованого підходу до дітей з різними соціальними чи психологічними особливостями. Для подолання цих труднощів важливо проводити підготовку педагогів з питань організації групової роботи, а також постійно коригувати методи взаємодії з учнями.

У перспективі подальших досліджень можна вивчати ефективність різних типів групової діяльності у контексті інклюзивного навчання, а також досліджувати можливості застосування новітніх технологій для підтримки групових методів навчання. Розробка нових методик та інноваційних підходів до групової роботи дозволить забезпечити більш ефективний розвиток соціальних навичок учнів і сприятиме їхній успішній адаптації в суспільстві.

Загалом, групова діяльність є незамінним інструментом для формування не лише академічних, але й соціальних навичок у дітей початкової школи, що є основою для їх гармонійного розвитку і подальшої успішної інтеграції в суспільство. Успішне застосування цих методів у навчальному процесі залежить від професіоналізму педагогів, а також від створення таких умов, які сприяють розвитку кожної дитини в контексті соціальних взаємодій і співпраці.

У статті здійснено аналіз ефективності групової діяльності як засобу формування

соціальних навичок у дітей початкової школи. Розглянуто важливість групових методів навчання для розвитку комунікаційних, коопераційних, емоційних та когнітивних навичок учнів. Визначено, що групова діяльність сприяє розвитку позитивного психологічного клімату в класі, знижує рівень соціальної ізоляції та тривожності, а також підтримує інтеграцію дітей з особливими освітніми потребами. Групова робота дозволяє не лише розвивати соціальні навички, а й підтримує формування самостійності, відповідальності та внутрішньої мотивації у дітей.

У статті вказано на виклики, які можуть виникати під час впровадження групових методів у навчальний процес, зокрема недостатню підготовленість вчителів і потребу в індивідуалізованому підході до дітей з різними соціальними чи психологічними потребами. Для успішного впровадження групової діяльності в навчальний процес необхідно продовжити підготовку педагогів, а також враховувати індивідуальні особливості учнів, щоб забезпечити ефективний розвиток соціальних навичок та успішну інтеграцію дітей у соціальне середовище.

Список використаних джерел

- Бондаренко, С.О. (2017). *Соціальна адаптація дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання*. Київ: Наукова думка, с. 112–116.
- Гавриленко, В. (2021). *Психологічні аспекти розвитку соціальних навичок у школярів*. <https://www.psy-ed.org.ua/rozvytok-sotsialnykh-navychok>
- Грінченко, Н.С. (2015). *Педагогічна майстерність і її роль у формуванні соціальних навичок учнів*. Харків: Педагогічна преса, с. 88–94.
- Джордж, Дж.М. (2018). *Розвиток соціальних навичок у дітей початкової школи через групову діяльність*. Лондон: Routledge, с. 50–65.
- Ковальчук, Л.В. (2019). *Групові діяльності як метод навчання в початковій школі*. Київ: Вища школа, с. 204–209.
- Мороз, І.А. (2016). *Психологія міжособистісних відносин у дитячому колективі*. Київ: Наукова думка, с. 77–81.
- Орлова, М.І. (2017). *Технології групового навчання: теорія і практика*. Харків: Видавництво Харківського університету, с. 35–41.
- Рибалка, І.С. (2020). *Роль групової діяльності в розвитку комунікативних навичок у дітей*. Одеса: ОНУ, с. 92–96.
- Сенкевич, А.В. (2018). *Інклюзивне навчання в Україні: перспективи та виклики*. Київ: Академія, с. 142–145.
- Сміт, А.Б. (2017). *Соціалізація через гру: теоретичні аспекти*. Журнал психології освіти, 6 (3), с. 45–50.
- Фрейд, З. (2015). *Психологія соціальної адаптації дітей*. Харків: Гуманітарний університет, с. 66–70.
- Шевченко, О.В. (2014). *Розвиток емоційного інтелекту у дітей через групову діяльність*. Львів: Львівський університет, с. 102–106.

References

- Bondarenko, S.O. (2017). *Social Adaptation of Children with Special Educational Needs in the Context of Inclusive Education*. Kyiv: Naukova Dumka, pp. 112–116. [in Ukrainian]
- Havrylenko, V. (2021). *Psychological Aspects of Social Skills Development in Schoolchildren*. <https://www.psy-ed.org.ua/rozvytok-sotsialnykh-navychok> [in Ukrainian]
- Hrynchenko, N.S. (2015). *Pedagogical Mastery and its Role in the Formation of Social Skills in Students*. Kharkiv: Pedagogical Press, pp. 88–94. [in Ukrainian]
- George, J.M. (2018). *The Development of Social Skills in Primary School Children Through Group Activities*. London: Routledge, pp. 50–65. [in Ukrainian]
- Kovalchuk, L.V. (2019). *Group Activities as a Teaching Method in Primary School*. Kyiv: Vysha Shkola, pp. 204–209. [in Ukrainian]
- Moroz, I.A. (2016). *The Psychology of Interpersonal Relationships in Children's Groups*. Kyiv: Naukova Dumka, pp. 77–81. [in Ukrainian]
- Orlova, M.I. (2017). *Group Learning Technologies: Theory and Practice*. Kharkiv: Kharkiv University Publishing, pp. 35–41. [in Ukrainian]
- Rybalka, I.S. (2020). *The Role of Group Activities in the Development of Communication Skills in Children*. Odesa: ONU, pp. 92–96. [in Ukrainian]
- Senkevych, A.V. (2018). *Inclusive Education in Ukraine: Prospects and Challenges*. Kyiv: Akademiya, pp. 142–145. [in Ukrainian]
- Smith, A.B. (2017). *Socialization Through Play: Theoretical Aspects*. Journal of Educational Psychology, 6 (3), pp. 45–50. [in Ukrainian]
- Freud, Z. (2015). *The Psychology of Social Adaptation in Children*. Kharkiv: Humanities University, pp. 66–70. [in Ukrainian]
- Shevchenko, O.V. (2014). *The Development of Emotional Intelligence in Children Through Group Activities*. Lviv: Lviv University, pp. 102–106. [in Ukrainian]

Відомості про автора:

Черкашина Крістіна Анатоліївна

kris.cherkashyna@gmail.com

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
Наукове Містечко, вулиця, 59, Запоріжжя,
Запорізька обл., 69000, Україна

doi: 10.33842/22195203-2024-2-33-160-164

Матеріал надійшов до редакції 21.11. 2024 р.

Прийнято до друку 20.12. 2024 р.

Information about the author:

Cherkashyna Kristina Anatoliivna

kris.cherkashyna@gmail.com

Bogdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University
Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia,
Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

doi: 10.33842/22195203-2024-2-33-160-164

Received at the editorial office 21.11. 2024.

Accepted for publishing 20.12. 2024.